

دومین نامه به تیموتاؤس

عنوان نامه و سلام

تشویق به مبارزه صحیح برای انجیل

۱ از پولس، رسول مسیح عیسی، به اراده خدا، برطبق وعده زندگی^a که در مسیح عیسی است؛^۲ به تیموتاؤس، فرزند محبوب: فیض، رحمت، صلح از سوی خدای پدر و از مسیح عیسی خداوند ما [باد]!

۶ بدین سبب به تو یادآوری می‌کنم: که موهبت خدا را^d که به وسیله دست گذاری من^e در تو هست [بیشتر] بیفروزی. ^۷ زیرا خدا به ما روح ترس عطا نکرده است، بلکه [روح] قدرت و محبت و میانه روی را عطا کرده است. ^۸ پس از گواهی به خداوند ما شرم نداشته باش، و نه از من که زنجیری او هستم^f، بلکه با من به خاطر انجیل رنج بکش، برطبق قدرت خدا، ^۹ که ما را نجات داده و با ندای مقدسی^g فرا خوانده، نه برطبق اعمال ما، بلکه برطبق مشیت خود و فیضی که در مسیح عیسی پیش از روزگاران جاودان به ما عطا کرده است، ^{۱۰} اما اکنون ظهور^h نجات دهنده ما عیسی مسیح پدیدار شده، که [از یک طرف] مرگ را از بین برده و [از سوی دیگر] بوسیله انجیل، زندگی و فسادناپذیری را درخشان کرده

سپاسگزاری

۳ خدا را سپاس می‌گذارم، و او را در پیرو نیاکان [خود]^b با وجدانی پاک پرستش می‌کنم، وقتی که همواره در نیایش های خود شب و روز تو را به یاد می‌آورم، ^۴ میل شدیدی به دیدن تو دارم، اشکهای تو را بیاد می‌آورم^c، تا از شادی سرشار شوم. ^۵ خاطره ایمان بی‌ریای تو را به یاد می‌آورم، که بدو در مادر بزرگ تو لوئیس و در مادر تو افنیکی جای داشت، و مطمئنم که در تو هم هست.

افس ۲: ۸-۹
تیط ۳: ۵

تیط ۲: ۱۱
افس ۱: ۹-۱۰

۱- قرن ۱۵:
۵۴-۵۷
عبر ۲: ۱۴

فی ۳: ۵
اع ۴: ۱۰
۲۴: ۱۶

۹: ۴

۱: ۱۶ع

a- یعنی پولس برطبق وعده زندگی رسول است و کلمات برطبق وعده زندگی مربوط به مشیت خدا نمی‌شود.

b- این اظهار نشان می‌دهد که مسیحیت در ادامه یهودیگری است و ایمان به یک خدا مبنای این مداومت است.

c- منظور اشکهایی است که تیموتاؤس ریخته است در موقعی که پولس شهر افسس را ترک می‌کرده (ر. ک ۱- تیمو ۳: ۱).

d- ر. ک ۱- تیمو ۴: ۱۴. s

e- اشاره به موقعی است که پولس به همراه مجمع قدیمی‌ها تیموتاؤس را برای مقام و مأموریتش تقدیس کرده بودند (۱- تیمو ۴: ۱۴).

f- ترجمه تحت‌اللفظی: زندانی او. پولس به خاطر مسیح (برطبق ۱۷: ۱)، ر. ک مقدمه) در روم زندانی است. ر. ک افس ۱: ۳: ۹: ۱.

g- این ندا مقدس است چونکه از سوی خدای مقدس می‌آید، زیرا ما را از دنیا جدا کرده و برای خدمت به این خدای مقدس به کنار می‌گذارد.

h- در اینجا این کلمه مربوط به نخستین ظهور مسیح و جسم گرفتن او است. در جاهای دیگر در مورد آمدن او در واپسین روزگار هم بکار رفته است (ر. ک ۱- تیمو ۶: ۱۴؛ ۲- تیمو ۱: ۴، ۸؛ تیط ۲: ۱۳).

سهم خود را از رنجها برگیر

۲ پس تو، ای فرزند من، در فیضی که در مسیح عیسی هست خود را تقویت کن؛^۲ و آنچه را که از طریق شاهدانⁿ زیادی از من شنیده‌ای، به مردانی وفادار بسیار که قادر باشند به دیگران هم آموزش دهند.^۳ به مانند [یک] سرباز ۱- تیمو:۴:۱۰ خوب مسیح عیسی، در رنج سهم باش^o. کسی که چون سرباز خدمت می‌کند، خود را به امور زندگی گرفتار نمی‌نماید، تا رضایت آنکه او را سپاهی ساخته جلب کند،^۵ و همچنین اگر کسی مسابقه می‌دهد، جایزه دریافت نمی‌کند^{oo} اگر برطبق مقررات مسابقه نداده باشد.^۶ کشاورزی که ۱- قرن:۹:۱۰-۷ زحمت می‌کشد، باید بدو سهم خود را از میوه‌ها برگیرد.^۷ آنچه را که می‌گویم درک کن، زیرا خداوند در همه چیز به تو فرست خواهد داد.

مسیح از مرگ برخاسته را به یاد آر

۸ از عیسی مسیح به یاد آر، که از میان مردگان برخاسته، از نسل داود است^p،

۱- تیمو:۲:۷ است،^{۱۱} که برای آن، من [به عنوان] منادی، رسول و معلم تعیین شده‌ام.^{۱۲} برای سبب همین چیزها هم رنج می‌کشم؛^۱ اما شرم ندارم، زیرا می‌دانم در چه کسی ایمان دارم، و مطمئنم که قادر است امانت مرا^{۱۳} تا به آن روز^k نگه دارد.

۱- تیمو:۳:۶ ^{۱۳} سرمشق بگیر از سخنان صحیحی که در ایمان و محبت در مسیح عیسی از من شنیدی،^{۱۴} این امانت نیکو را بوسیله روح القدس که در ما جای دارد نگهدار.

گواهی بر وفاداری در محبت

۱۵ می‌دانی که همه آسپایی‌ها از من روگردان شده‌اند، در بین آنان فیجلس و هرموجنس هستند.

۱۶ خداوند بر خانه انیسفوروس^۱ رحمت کند، زیرا اکثراً مرا تازه کرد و از زنجیر من شرم نداشته است؛^{۱۷} بلکه به رسیدن به روم، با کوشش [زیاد] مرا جستجو کرده و پیدا نموده است.^{۱۸} خداوند به او عطا کند که در آن روز به نزد خداوند^m رحمت یابد. و هرآنچه در افسس خدمت انجام داده، تو بهتر می‌دانی.

i- رنج‌های دوران زندان. ر.ک بند ۸.

j- ترجمه دیگر: امانتی که به من سپرده شده است. (ر.ک ۱- تیمو ۶: ۲۰ u). برطبق تفسیر دیگری ممکن است منظور امانتی باشد که پولس به مسیح سپرده است.

k- یعنی روز داوری. (آخرین روز). ر.ک ۴: ۸.

l- فیجلس، هرموجنس و انیسفوروس را نمی‌دانیم چه کسانی هستند. نام انیسفوروس مجدداً در ۱۹: ۴ ذکر شده است.

m- دوبار کلمه خداوند که در این بند آمده ممکن است مربوط به پدر و پسر باشد.

n- یا به تصدیق شاهدان، یا همچنین: در حضور و به تصدیق شاهدان. می‌توان درک کرد که تصدیق شاهدان متعدد، پیام پولس را تأیید و تقویت می‌نماید. یا اینکه به نظر تیموتاؤس، تصدیق و گواهی شاهدان دیگر منبع دیگری از پیام انجیل می‌باشد؛ زیرا تیموتاؤس غیر از پولس، از برنابا و از مادر و مادر بزرگ خود نیز آموزش فرا گرفته بود. از سوی دیگر پولس علاقمند بود اضافه بر گواهی خود، گواهی اعضای دیگر جمعیت را ذکر نماید (۱- قرن: ۱۵: ۳-۱۱).

o- یا سهم خود را از رنجها با من برگیر. ر.ک ۱: ۸.

oo- ترجمه تحت اللفظی: تاج افتخار نمی‌گیرد.

p- جزو بیان اصول ایمان است (ر.ک روم ۱: ۳-۴) که منبع آن محافل مسیحی یهودی الاصل می‌باشد.

که فایده ای ندارد جز اینکه شنوندگان را تباه سازد. ^{۱۵} شتاب کن که به حضور خدا خود را [آدمی] مجرب ارائه کنی، کارگری تبط: ۷:۲-۸ که شرمنده نیست و سخن حقیقت را به درستی توزیع می کند. ^{۱۶} و از یاهوه گویی های کفرآمیز بپرهیز: زیرا موجب ۱- تیمو: ۷:۴ افزونی بی دینی می شوند، ^{۱۷} و سخن ایشان به مانند قاتقاریبی چراگاه خواهد داشت. که از جمله هیمینائوس و فلیطس ^{۱۸} هستند، ^{۱۸} که از حقیقت گمراه شده اند، می گویند ۱- تیمو: ۶:۲۱ رستاخیز اینک روی داده است ^{۱۹}، و ایمان بعضی ها را دگرگون می کنند.

بنیادی که خدا گذاشته است

^{۱۹} با این همه بنیاد محکمی ^{۲۰} که خدا افس: ۲:۲۰ گذاشته پایدار است، و این مهر را دارد:

خداوند کسان خود را می شناسد؛
و هر که نام خداوند ^{۲۱} را می آورد،
از بی عدالتی دور می شود ^{۲۲}.
^{۲۰} اما در خانه ای بزرگ، فقط ظرف های اش ۱۶:۲۹

برطبق انجیل من ^۱ که به خاطر آن رنج می کشم تا به جایی که همچون بدکاری در بند هستم؛ اما سخن خدا در بند نیست. ^{۱۰} بدین سبب به خاطر برگزیدگان، همه چیز کول: ۱:۲۴ را تحمل می کنم، تا ایشان هم نجاتی را که در تیمو: ۱:۳-۹:۴ در مسیح عیسی است با شکوه جاودانی تبط: ۳:۸ بدست آورند. ^{۱۱} اینک سخنی مطمئن ^{۱۲}؛ زیرا اگر [در حقیقت] ما با او مرده ایم، با او هم زندگی خواهیم کرد؛ ^{۱۲} اگر هم با او پایداری می کنیم ^{۱۳}، با او هم فرمانروایی خواهیم کرد؛ اگر او را انکار کنیم، او هم ما را انکار خواهد کرد؛ ^{۱۳} اگر ما وفادار نباشیم، او وفادار می ماند؛ زیرا نمی تواند خود را انکار کند ^{۱۴}.

سخن حقیقت را به درستی عطا کردن

^{۱۴} اینها را یادآوری کن، و در برابر خدا حکم کن که در مورد کلمات جدال نکنند،

q- ر. ک ۱- تیمو: ۱: ۱۵. k. سرودی که متعاقباً می آید در «مدح و ستایش شهید» است. فرد مسیحی که به هنگام تعمید در مرگ مسیح شرکت و همراهی می کند (ر. ک روم ۸:۶) در نتیجه در زندگی مسیح برخاسته از مرگ شرکت خواهد داشت.
r- ترجمه دیگر: اگر با او رنج می کشیم. که در اینجا به مفهوم: اگر با او مقاومت و پایداری می کنیم آمده است.
s- در اینجا برابری مصع ها به هم خورده و قطع شده است. به نظر یکی از دانشمندان مسیحی «در مورد محبت نجات دهنده، استدلال و منطق از بین می رود.» و در ماوراء گناهکاران به وعده های خود وفادار می ماند.
t- نام هیمینائوس قبلاً در ۱- تیمو: ۲۰:۱ آمده است؛ ولی فلیطس ناشناخته است.
u- به طوری که استنباط می شود هیمینائوس و فلیطس فقط رستاخیز روحانی در هنگام تعمید را می پذیرفتند (روم ۱:۶-۱۱؛ کول ۲: ۱۲-۱۳؛ افس: ۳:۱؛ ۵:۲) و منکر رستاخیز جسمانی بودند که امید مسیحیت است (یو ۱۱:۲۵). و مخصوصاً بدین سبب که رستاخیز جسمانی با افکار و عقاید فلسفی یونان تطبیق نمی کرد (ر. ک اع ۳۲:۱۷).
v- منظور از بنیاد محکم یا جمعیت مسیحیان افسس است که خیانت و انحراف های بخصوصی نمی توانست بنیاد آن را متزلزل سازد زیرا جزو کلیسا بود (۱- تیمو: ۳:۱۵)، یا اینکه منظور مسیح و رسولان او است که پایه این کلیسا بشمار می آید (۱- قرن: ۱۱:۳؛ افس: ۲:۲۰؛ مکا ۱۴:۲۱).

vv- در برخی نسخه ها، به جای «خداوند»، «مسیح» آمده است.

w- نقل قول اولی: خدا کسان خود را می شناسد (اعد ۵:۱۶) ابتکار خدا را یادآوری و تأیید می کند و نقل قول دوم (که نقل قول آزاد اعد ۲۶:۱۶ و افس ۱۳:۲۶ است) در مورد پاسخ آدمی تأکید می نماید. این دو گفتار به مانند مهر مخصوصی صحت و اصالت مبنایی را که خدا گذاشته است گواهی می کنند.

زربین و سیمین وجود ندارد، بلکه چوبی و سفالی هم هست؛ آنها برای تشریفات^{ww} و اینها برای [موارد] معمولی^x.^{۲۱} پس اگر کسی خود را از این چیزها پاک کند، ظرفی برای افتخار خواهد بود، تقدیس شده، مفید برای ارباب، و آماده برای هر عمل نیکو.

خادم خداوند

^{۲۲} اما، از هوس های جوانی بگریز. و عدالت، ایمان، محبت، صلح بجوی با آنان که با دلی پاک خداوند را یاد می کنند.^{۲۳} و از مباحثه های بی معنی و احمقانه را مپذیر؛ چون که می دانی مشاجره ها تولید می کنند.^{۲۴} اما برده خداوند نیاستی مشاجره کند، بلکه نسبت به همه مهربان باشد، بتواند آموزش دهد، بدی را تحمل نماید؛^{۲۵} با ملایمت به مخالفان آموزش دهد؛ شاید خدا به ایشان توبه عطا کند، شناخت حقیقت را^{۲۶} و به خود آیند، و از دام ابلیس که به خواست او گرفتار شده بودند، خارج شوند.

کافران واپسین روزگار

^۳ اما این را بدان که در روزهای واپسین زمان های دشواری فرا خواهند رسید.^۱ زیرا انسان ها خودپرست، پول دوست، لاف زن، مغرور، کفرگو، سرکش نسبت به والدین، ناسپاس، ناپاک

خواهند بود،^۳ بی عاطفه، سنگدل، غیبت گو، ناپرهیزکار، بی رحم، متنفر از نیکی،^۴ خیانت کار، گستاخ، مغرور، عیاشی را بیشتر از خدا دوست خواهند داشت،^۵ ظاهر پارسایی را نگهداشته، اما قدرت لا آن را انکار می کنند هم از آنان روگردان شو.

مت ۷: ۱۵، ۲۱؛
تیط ۱: ۱۶

^۶ زیرا در بین ایشان کسانی هستند که به خانه ها راه می یابند، ضعیفه هایی را که بار گناهان داشته، مجذوب هوسهای گوناگون هستند، اسیر می کنند،^۷ آنان که همواره یاد می گیرند و هرگز نمی توانند به شناخت^{۲۵: ۲} حقیقت برسند.^۸ به همان گونه که یئیس و یبیریس^z با موسی مخالفت کردند، اینان هم با حقیقت مخالفند، انسان هایی که فراست ایشان فاسد شده و از نظر ایمان مردود^{۱- تیمو ۵: ۶} هستند.^a اما دیگر پیشرفت نخواهند کرد؛ زیرا جهالت ایشان بر همه آشکار خواهد شد چنانکه نیز [در مورد آن دو مرد] شد.

^{۱۰} باری تو، مرا پیروی کرده ای در آموزش، رفتار، نیت، ایمان، شکیبایی، محبت، استقامت،^{۱۱} شکنجه ها، رنج ها چنانکه در انطاکیه، در ایقونیه، در لستره [بر من] رسید؛ چه شکنجه هایی که تحمل کردم و خداوند از همه آنها مرا رهایی داد.^{۱۲} و اما همه آنان که می خواهند با پارسایی در مسیح عیسی زندگی کنند، شکنجه خواهند شد.^{۱۳} اما انسان های بد و حقه باز از بد

اع ۱۳: ۵۰؛
اع ۱۴: ۵، ۱۹

پو ۱۵: ۲۰؛
اع ۱۴: ۲۲

ww- ترجمه تحت اللفظی: آنها برای افتخار، اینها برای بدون افتخار.

x- در روم ۲۱: ۹ پولس همین دو کلمه افتخار و بدون افتخار را برای مقایسه مشابهی بکار برده است.

y- یعنی نیروی تغییر حالتی که فرد مسیحی حقیقی در همراهی با مسیح احساس می کند.

z- نامی که در احادیث یهود به جادوگران مصری قائل شده اند. ساحرانی که در سفر خروج ذکر شده است (ر. ک خروج ۷: ۱۱، ۲۲؛ و غیره).

a- ترجمه دیگر: در ایمان ناپایدار هستند. یا از نظر ایمانی رانده شده اند.

خود معلمان بسیار خواهند گرفت. ^۴ و [از
طرفی] گوش از حقیقت برگردانده، از طرف
دیگر به سوی افسانه‌ها برخواهند گشت. ۱- تیمو: ۴
^۵ اما تو، در همه چیز هوشیار باش؛ رنج را
تحمل کن؛ عمل [انتشار] انجیل را به جای
آر: خدمت خود را به تمامی انجام بده.

زمان عزیمت من فرا رسیده است

^۶ زیرا من، هم اکنون ریخته می شوم [فدا فی ۲: ۱۷]
می شوم]، و لحظه رحلت من فرا رسیده
است. ^۷ به مبارزه خوب، مبارزه کرده ام،
[مسابقه] دو را به پایان رسانده، ایمان را
حفظ کرده ام. ^۸ از این پس تاج عدالت برایم
ذخیره شده، که در آن روز خداوند، داور
عادل، نه تنها به من خواهد داد، بلکه به
تمام آنان که محبت به ظهور او داشته اند. ۱- تیمو: ۶: ۱۴

آخرین توصیه‌ها

^۹ شتاب کن که زود به سوی من بیایی،
^{۱۰} زیرا دیماس به خاطر محبت دنیای کنونی
مرا ترک کرده و به تسالونیکه رفته است،
کریسکینس ^g به غلاطیه ^h و تیطس به
۲- قرن: ۸: ۲۳؛
غلا: ۲: ۳؛
تبط: ۱: ۴

بدتر خواهند شد، گمراه می کنند و
۲: ۲ گمراهند ^b. اما تو، در چیزهایی که
آموخته ای و معتقدی پایدار باش، چون
می دانی از که یاد گرفته ای ^c، ^{۱۵} و از کودکی
یو: ۵: ۳۹ نوشته های مقدس را می شناسی؛ [اینها]
می توانند به تو حکمت برای نجات بدهند،
بوسیله ایمان در مسیح عیسی. ^{۱۶} هر نوشته
۲- بطر: ۱: ۲۱ [مقدس]، الهام خدا ^d و مفید برای آموزش،
روم: ۱۵: ۴ برای توبیخ، برای اصلاح [و] برای تأدیب
در عدالت است، ^{۱۷} تا انسان خدا کمال
یافته و برای هر کار نیک مجهز گردد. ۲: ۲۱

اعلام سخن خدا

^۴ تو را سوگند می دهم در حضور خدا
و مسیح عیسی که باید زندگان و
مردگان را داوری کنی، و به ظهور او و
اع: ۱۰: ۴۲؛
بطر: ۴: ۵
ملکوت او: ^۲ سخن را ندا بده، در موقع
مناسب و نامناسب آماده باشی، اصلاح کن،
۱- تیمو: ۴: ۱ سرزنش و تشویق کن، با شکیبایی تمام و
آموزش. ^۳ زیرا زمانی خواهد رسید که تعلیم
صحیح را تحمل نخواهند کرد، بلکه برطبق
هوسهای خودشان و خارش گوش ^e، برای

b- ترجمه دیگر: دیگران را گول زده و خودشان گول خورده اند: که ممکن است خود یا بوسیله ابلیس گول خورده باشند.

c- اشاره به لوئیس و افنیکی (ر. ک ۱: ۵) و خود پولس است.

d- هر نوشته [مقدس] الهام خدا است... منظور نوشته های عهد عتیق است (ر. ک بند ۱۵) و شاید بعضی از نوشته هایی است که در عهد جدید می یابیم (ر. ک ۱- تیمو ۵: ۱۸ g).

e- به سبب خارش گوش یا برای اینکه گوشهای ایشان قلقلک شود. یعنی برای اینکه سخنانی بشنوند که مطابق با هوس های ایشان باشد.

f- پولس برای اینکه مرگ خود را اعلام کند دو تصویر بکار می برد که مطابق با طرز تفکر او است زیرا قبلاً این تصاویر را در نامه به فیلیپیان بکار برده است. اولین تصویر ریختن و افشاندن بر روی قربانی است چنانکه در فی ۲: ۱۷ ذکر شده است: بدین معنی همچنانکه شراب، آب یا روغن بر روی حیوانات قربانی شده می افشانند (خروج ۲۰: ۲۰؛ اعد ۲۸: ۷)، خون او هم بر روی قربانی شهید او افشانده خواهد شد: تصویر دوم عزیمت او نظیر آنچه در فی ۱: ۲۳ آمده است: کلمه یونانی که در این مورد بکار برده شده در مورد کشتی است موقعی که طنابهای مهار را قطع کرده و بادبان را برمی کشد تا به وسط دریا عزیمت نماید یا موقعی که سربازان چادرهای خود را جمع کرده و اردوگاهی را ترک کنند.

g- دیماس: ر. ک کول ۴: ۱۴؛ فیل ۲۴؛ نام کریسکینس در جای دیگری نیامده است.

h- احتمالاً منظور کشور گل (فرانسه امروزی) است، زیرا در دوران پولس و حتی قرن دوم میلادی نویسندگان یونانی کشور گل را بنام غلاطیه می خواندند ولی سرزمینی را که امروزه بنام غلاطیه می شناسیم «غلاطیه ای که در آسیا است» می نامیدند.

تحقق یابد و تمام امت ها آن را بشنوند. و مز ۲۲:۲۲؛
 من از دهان شیررهایی یافته ام. دان ۶:۲۱
 ۱۸ خداوند مرا از هر عمل بدی رهایی
 خواهد داد و برای ملکوت آسمانی خود روم ۱۶:۲۷
 نجات خواهد داد. شکوه بر او به روزگاران
 روزگاران باد. آمین!

سلام های پایانی

۱۹ به پریسکا و اکیلا^m و خانواده
 انیسیفوروسⁿ سلام برسان. ۲۰ ارستس^o در
 قرنتس مانده است؛ اما تروفیمس^p را
 بیمار در میلیتس گذاشته ام.
 ۲۱ شتاب کن پیش از زمستان بیایی.
 اقبوس و پوریس و لینس و کلادیه^q و همه
 برادران به تو سلام می کنند.
 ۲۲ خداوند با روح تو باد! فیض بر شما
 باد! r! r!

دلماطیه. ۱۱ تنها لوقا با من است. مارکوس
 را با خود برداشته و بیاور، زیرا برای
 خدمت من سودمند است. ۱۲ اما تیخیکسⁱ
 را به افسس فرستادم.
 ۱۳ ردایی را که در ترواس نزد کریس
 گذاشتم، وقت آمدن با خود بیاور، همچنین
 کتابها، مخصوصاً پارشمن ها را.

۱۴ اسکندر مسگر^j خیلی به من بدی کرد؛
 خداوند برطبق اعمالش به او عوض خواهد
 داد. k. ۱۵ تو هم از او بیرهیز، زیرا با سخنان
 ما بشدت مخالفت کرده است.

۱۶ در [طی] اولین دفاع من، هیچکس از
 من پشتیبانی نکرد، بلکه همه مرا ترک
 کردند. مبادا به حساب ایشان گذاشته
 شود! ۱۷ اما خداوند با من ایستاده و مرا
 تقویت کرده است تا بوسیله من ندا [پیام]
 ۱۵:۱
 مت ۱۰:۱۹
 کول ۴:۳

کول ۴:۱۴؛ فیل ۲۴
 اع ۱۲:۱۲، ۲۵؛
 ۱۳:۱۳
 ۳۷:۳۹-۳۷:۱۵
 کول ۴:۱۰
 فیل ۲۴:۲۰؛ اع ۲۰:۴
 افس ۶:۳۱-۲۲؛
 کول ۷:۸-۷:۸
 اع ۲۰:۶
 تیمو ۱:۲۰

i- ر. ک. تیط ۳:۱۲. u.

j- ر. ک. ۱- تیمو ۱:۲۰.

k- مز ۲۸:۴ یا ۱۳:۶۲. ر. ک. مت ۲۷:۱۶. x.

l- این سخنان غم انگیز و دردناک که با آرامش اظهار می شود شاید آخرین صفحه ای است که پولس دیکته می کند و موضوع فرد
 عادل را یادآوری می کند که همه او را ترک کرده اند و مرگ عیسی بر روی صلیب تصویر کامل آن است. اما در اینجا هم نظیر
 وضعیت عیسی در عین تنهایی، خدا حضور دارد.

m- فرسکا و اکیلا: اع ۲:۱۸، ۱۸، ۲۶؛ روم ۳:۱۶؛ ۱- قرن ۱۶:۱۹. این زن و شوهر از عزیزترین دوستان پولس بودند. در
 اوضاع و شرایطی که نمی دانیم زندگی پولس را نجات داده بودند (روم ۴:۱۶).

n- نام انیسیفوروس قبلاً در ۱۶:۱ ذکر شده است.

o- ارستس: اع ۱۹:۲۲؛ روم ۱۶:۲۳.

p- تروفیمس اهل افسس بوده است: اع ۲۰:۴؛ ۲۹:۲۱.

q- این چهار نفر، که یکی از آنان زن است، اعضای کلیسای روم بوده و با تیموتاؤس در دوران نخستین زندان پولس آشنا شده
 بودند.

r- آخرین سخنان پولس است که بدست ما رسیده است.

r- در برخی از نسخه ها، «آمین» آمده است.